

بخش نخست

کلیات^۳

مبانی برنامه درسی حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی

زبان و ادبیات فارسی، بازنمایاننده اندیشه‌ها، باورها و شکوه فکر فرهیخته فرهنگ ایران است و چونان میراث ارزشمند نسل‌ها و سده‌ها از گذشته به امروز، راه یافته است. برگ برگ فرهنگ و ادب فارسی را آثار منثور و منظومی تشکیل داده که بیانگر غنای اندیشه و بینشوری ایرانیان است. توجه به این موضوع حیاتی، وظیفه حساس و خطیر برنامه‌ریزان درسی به ویژه در قلمرو تعلیم و تربیت به شمار می‌رود تا از طریق ایجاد فضاهای مناسب برای دانش‌آموزان، امکان آشنایی آنان با این ذخایر فرهنگی فراهم آید و تجارب شایسته برای رسیدن به مراتبی از حیات طیبه و نیکوتر زیستن، کسب شود. یکی از مهارت‌های ضروری در دنیای کنونی، توانایی نوشتن است، انسان در زندگی اجتماعی به بازگویی سخن و ارتباط با هم‌نوعان خود نیاز دارد. نوشتن در کنار گفتن، از راه‌های ماندگارسازی کلام و بیان افکار است. نوشتن به سبب پیوستگی ناگسستگی با اندیشه و تفکر انسان، می‌تواند نقشی مهم در تقویت خلاقیت و کاربرد آن، داشته باشد؛ بنابراین، با طراحی و تدوین برنامه درسی مناسب، می‌توان دانش‌آموزان را با این حوزه، آشنا و آنان را نسبت به پاسداری از میراث فرهنگی ترغیب کرد و در به‌کارگیری آموخته‌ها در زندگی توانمند ساخت.

رویکردهای حاکم بر برنامه درسی نگارش

رویکرد، جهت‌گیری اساسی نسبت به فرایند یاددهی - یادگیری و ابعاد گوناگون آن در حوزه برنامه‌ریزی درسی است. در یک نگاه کلی، از دو دیدگاه (برنامه درسی ملی و برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی) می‌توان به رویکرد، نگریست.

■ رویکرد عام

بر بنیاد «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و تألیف و سازماندهی کتاب با توجه به عناصر پنج‌گانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق و عمل) و جلوه‌های آن در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق) انجام گرفته است.

■ رویکرد ویژه

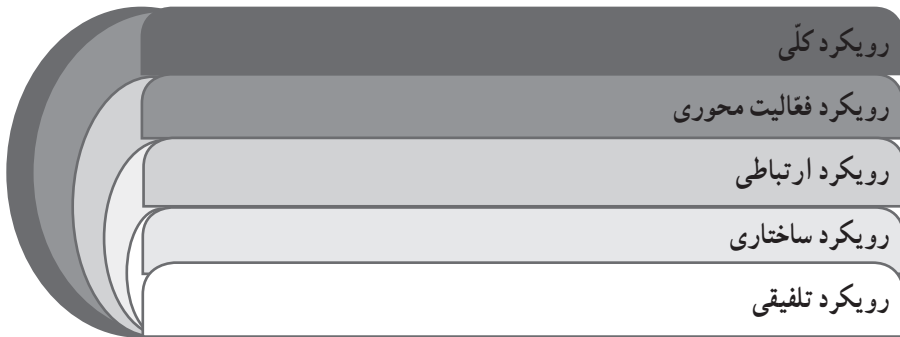
در برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی، رویکرد ویژه یا خاص، برای آموزش مهارت‌های نوشتاری، رویکرد مهارتی است.

■ رویکرد مهارتی

رویکرد اصلی برنامه در تألیف و سازماندهی محتوای آموزشی این دوره، «رویکرد مهارتی» است. یعنی توانایی نوشتن، مهارتی است که در پی آموزش، تمرین، تکرار و نوشتار، کسب می‌شود. نوشتن، هنری زبانی نیست، بلکه مهارتی اکتسابی است. از این رو، این درس، کاملاً ورزیدنی و عملی است. دانستنی‌های حفظی این کتاب، بسیار اندک و ناچیز است؛ لذا شایسته است از کشاندن آموزش کتاب به سمت مباحث دانشی و حفظ کردنی پرهیز شود. دانش‌آموزان باید در کلاس، فرصت نوشتن، بازنویسی و نقد نوشته‌های یکدیگر را تجربه کنند. مناسب‌ترین راه، همین است. یکی از اصلی‌ترین دلایل کاهش حجم کتاب و تعداد درس‌ها، ایجاد فرصت بیشتر برای تجربه‌های یادگیری است. کمتر حرف بزنیم و به دانش‌آموزان برای نوشتن فرصت بیشتری بدهیم.

رویکردهای فرعی نیز در تدوین و سازماندهی محتوا مورد توجه بوده‌اند که عبارت‌اند از:

نمایه رویکردهای فرعی برنامه درسی



■ رویکرد کلی

بر اساس این رویکرد (روان‌شناسی گشتالت)، انسان هنگام برخورد با امور و پدیده‌ها، ابتدا به کل آنها توجه می‌کند و پس از آن به اجزای سازنده کل می‌پردازد؛ به همین جهت در برنامه‌های درسی و مراحل یاددهی – یادگیری نیز نخست باید اشکال و صورت‌های کل را به دانش‌آموزان یاد بدهیم، سپس با استفاده از «شیوه تجزیه کل به عناصر سازنده»، اجزای آن را معرفی کنیم.

■ رویکرد فعالیت محوری

با توجه به اینکه بخش قابل توجهی از ماهیت درس نگارش، مهارتی است و از طریق این مهارت‌ها به جنبه‌های درونی و برونی فرد پرداخته می‌شود، سعی شده است به طور متعادل در طراحی برنامه درسی فارسی متوسطه، به جنبه‌های مختلف آموزش دانش آموز دوره متوسطه توجه کافی شود و متناسب با آن، عناصر محتوا و فعالیت‌های یادگیری سازماندهی شود.

■ رویکرد تلفیقی

از آنجا که درس‌های «نگارش» و «فارسی» ماهیتاً تلفیقی و درهم تنیده‌اند، تلاش شده برنامه درسی به نحوی تلفیقی ارائه شود که در نهایت توانایی‌های ذهنی، درک و فهم، تجزیه و تحلیل، ترکیب و بازسازی، نقد و داوری، برقراری ارتباط با دیگران، ابراز وجود و بیان احساسات، افزایش قدرت خلاقیت و... تقویت شود و همچنین تفکر خلاق و انتقادی دانش‌آموزان پرورش یابد.

■ رویکرد ساختاری

برنامه آموزش نگارش به گونه‌ای طراحی و تدوین شده که در نهایت، دانش‌آموز نسبت به ساختارهای تشکیل‌دهنده زبانی و نوشتاری آگاهی پیدا کند و از طریق مهارت در شناخت جنبه‌های توصیفی زبان، به معانی موجود در آن پی ببرد و بتواند در نوشتن، ساختار معیار زبان نوشته را به کار بگیرد.

■ رویکرد ارتباطی

در این رویکرد، کتاب نگارش وسیله‌ای برای فهم و پیام‌رسانی و برقراری روابط اجتماعی بین افراد تلقی می‌گردد و به جای توانش زبانی و ادبی، به توانش ارتباطی و کنش‌های زبانی اهمیت داده می‌شود، در نتیجه، حس نیاز دانش‌آموز به بهره‌گیری از آثار زبان و ادبیات، رشد یافته، امکان تعامل بین افراد و گروه‌ها افزایش می‌یابد. مهم‌ترین نکته در این رویکرد این است که آموزه‌ها و رهیافت‌های این رویکرد به گونه‌ای است که هم رویکرد ساختاری و هم رویکرد نقش‌گرایی را در بر می‌گیرد. شاید بتوان رویکرد ارتباطی را به عنوان یک رویکرد کاملاً تلفیقی در قلمرو مهارت‌های زبانی به شمار آورد. از این دیدگاه، همه توانایی‌های زبانی در پی پروردن خوب سخن گفتن و راحت نوشتن برای دستیابی به مهارت ارتباط هستند.

اهداف برنامه درسی

الف) عنصر تعقل :

- تقویت تفکر و پرورش قوه قضاوت و ارزیابی منطقی
- ایجاد فرصت‌های مناسب در برنامه برای تربیت و پرورش شهروندانی با نگرشی عقلانی
- ایجاد فرصت‌های مناسب در برنامه برای تربیت و پرورش تفکر خلاق و انتقادی
- تقویت توانایی تفکر و افزودن بر توانایی‌های ذهن و زبان

ب) عنصر ایمان :

- ایجاد علاقه به زبان، فرهنگ و ادبیات ایران اسلامی در میان دانش‌آموزان
- بهره‌گیری از مظاهر باورشناختی و ایمانی در نوشته‌ها
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به مطالعه و کتاب خوانی
- تقویت علاقه و نگرش مثبت به کاربرد مهارت‌های نوشتن
- ایجاد نگرش مثبت در به کارگیری کلام بزرگان و توانایی به کارگیری آن در نوشتن

پ) عنصر علم :

- آشنایی با اصول و قواعد پرورش موضوع در چارچوب قالب‌های متفاوت نگارشی
- تقویت توانمندی در جذب و دریافت موضوعات از محیط پیرامون
- آشنایی بیشتر با روش‌های مبتنی بر «پرسش‌گری» با هدف خلق نوشته
- آشنایی با روش‌های مبتنی بر خلاقیت
- آشنایی با قواعد درست‌نویسی جمله و عبارت
- آشنایی با سازمان دهی ذهنی برای نوشتن یک اثر
- شناخت نمونه‌هایی از نوشته در قالب‌های خاطره، نثر ادبی، انواع نامه، مقاله و...
- شناخت ابعاد زیبایی‌شناختی اشعار، مثل‌ها، حکایات و...
- آشنایی با روش مقایسه به عنوان راهی برای گسترش فکر
- آشنایی با شیوه‌های جان‌ساز در خلق نوشته
- آشنایی با حدود و ثغور شکسته‌نویسی

ت) عنصر عمل :

- توانایی برگرداندن زبان گفتار به زبان معیار
- توانایی خواندن متن همراه با درک و فهم درون مایه آن
- توانایی بازشناسی متون با توجه به ساختار و زبان نوشته
- توانایی ارزشیابی، نقد و تحلیل نوشته خود و دیگران
- توانایی باز آفرینی مثل‌ها
- توانایی بازنویسی حکایت‌ها
- توانایی بازپروری اشعار
- مهارت گسترش متن با استفاده از تکنیک‌های مختلف
- کسب مهارت روایت مناسب یک رویداد، خاطره و...
- تولید یک نوشته در قالب‌های نگارش خلاق (خاطره، قطعه، نثر ادبی، نامه‌های دوستانه و...)
- کاربرد بجای واژگان
- تقویت شناخت از خویشتن و ایجاد حس اعتماد به نفس
- کسب مهارت تأثیرگذاری بیشتری در موقعیت‌های تبلیغی و ارشادی
- توانایی بحث و تجزیه و تحلیل در باب موضوعات مختلف
- تولید یک نوشته در قالب‌های نگارش علمی و رسمی (مقاله، نامه‌های اداری و...)
- استفاده بجای و به اندازه از آرایه‌های ادبی
- نگاه نو و بدیع به پدیده‌ها
- رعایت زبان نوشته متناسب با نوع آن (اداری، علمی و...)
- رعایت ساختار صحیح یک مقاله پژوهشی
- خلق نوشته‌های ادبی کوتاه
- تولید متن‌های تأثیرگذار در زمینه تریک، تسلیت یا سایر مناسبت‌ها
- بهره‌گیری از احساس و خیال در نوشته
- رعایت علائم سجاوندی (نشانه گذاری) در نوشته
- توجه به پاکیزه‌نویسی و خوش خطی و نداشتن غلط‌املایی در انشا

- به کارگیری مهارت‌های تفکر مانند مقایسه، تعمیم، استنباط، پیش‌بینی، حل مسئله و...
 - رعایت نظم بخشی و انسجام متن نوشته
 - رعایت تسلسل و توالی وقایع در نوشته‌های روایتی
 - درک ابعاد زیبایی شناختی نمونه‌های موجود و بهره‌گیری از آن در نوشته
- ث) عنصر اخلاق:

- آشنایی با ارزش‌های فرهنگی، دینی، اجتماعی و اخلاقی ایران اسلامی
- تقویت علاقه‌مندی به رعایت اصول اخلاقی و منصفانه در نقد آثار
- تقویت فرهنگ نقدپذیری و تحمّل سخن دیگران
- تلطیف احساسات، عواطف و التذاذ ادبی از راه مطالعه آثار ادبی

ساختار و محتوا

کتاب نگارش پایه دوازدهم بخشی از برنامه آموزش مهارت نوشتن است که آغاز آن به دوره متوسطه اول برمی‌گردد، بنابراین برای آشنایی با این برنامه، لازم است بازگشتی مختصر بر ساختار محتوایی کتاب نگارش متوسطه اول و نگارش دهم و یازدهم داشته باشیم.

■ نگاهی به ساختار و محتوای کتاب «نگارش» متوسطه اول

در کتاب نگارش دوره اول متوسطه، علاوه بر نوشتن، به مهارت‌های شنیدن، سخن گفتن، درک متن و نقد و تحلیل توجه شده است.

نقطه آغاز نوشتن در این کتاب، آموزش تفکر، طبقه‌بندی مطالب در ذهن و انسجام نوشتاری است. در ادامه برای آموزش نوشتن، چارچوب‌ها و روش‌هایی ارائه می‌شود.

کتاب نگارش در متوسطه اول شامل هشت درس است. در هر درس علاوه بر متن درس، تمرین‌های نوشتاری در سه بخش با عنوان «فعالیت‌های نگارشی»، «درست‌نویسی»، «تصویرنویسی»، «حکایت‌نگاری»

یا «مَثَل‌نویسی»، سازمان‌دهی شده است؛ بنابراین هر درس شامل موارد زیر خواهد بود:

نمایه‌ای که در ادامه می‌آید مروری سریع بر مطالب کتاب‌های نگارش دوره اول متوسطه دارد.

نمایه محتوای کتاب‌های دوره اول متوسطه

درس هشتم	درس هفتم	درس ششم	درس پنجم	درس چهارم	درس سوم	درس دوم	درس اول
روش‌های نوشتن درباره موضوع‌های ذهنی	راهی برای نظم دادن به ذهن و نوشته	بند مقدمه، بند نتیجه	جمله موضوع	بندهای بدنه	کوچک‌تر کردن موضوع	طبقه‌بندی موضوع	نقشه نوشتن
آشنایی با طرح سؤال برای نوشتن درباره مفاهیم ذهنی	تقویت مهارت نوشتن با طرح سؤالاتی مناسب برای تولید متن	آشنایی با بند مقدمه و بند نتیجه و تقویت مهارت در فضا سازی و تصویری کردن نوشته	آشنایی بیشتر با جمله موضوع، تقویت مهارت تولید بندهای با رعایت جمله موضوع و جمله‌های تکمیل کننده	شناخت جمله موضوع و جمله‌های تکمیلی و تقویت کننده و نقش آنها در بند نویسی	آشنایی با مهارت کوچک‌تر کردن موضوع و تقویت مهارت شناخت ریز موضوع‌ها در متن	آشنایی با طبقه‌بندی موضوع، تقویت توانایی تفکیک بندهای موضوع و توانایی تشخیص «ریز موضوع» های یک نوشته	آشنایی با سازمان‌دهی ذهنی برای نوشتن یک اثر و تقویت توانایی طبقه‌بندی ذهن و نوشته

پایه هفتم

درس هشتم	درس هفتم	درس ششم	درس پنجم	درس چهارم	درس سوم	درس دوم	درس اول
افکار و گفتارمان را بنویسیم	دگرگونه بینیم و گونه‌گون بنویسیم	با جانشین‌سازی راحت‌تر بنویسیم	با سنجش و مقایسه، آسان‌تر بنویسیم	گوش بدهیم و بنویسیم	نگاه کنیم و بنویسیم	بیشتر بخوانیم، بهتر بنویسیم	مهندسی نوشتن
آشنایی با کاربردهای زبان معیار و زبان گفتاری، تقویت توانایی برگرداندن زبان گفتار به زبان معیار	آشنایی با نوشتن از طریق نگرین‌ها از دیدگاه‌های مختلف به یک موضوع، توجه به مزایا، معایب و نکات جالب یک موضوع و...	آشنایی با شیوه جانشین‌سازی در نوشتن	آشنایی با شیوه سنجش و مقایسه در نوشتن و تقویت توجه به جنبه‌های گوناگون یک پدیده	تقویت حافظه شنیداری از طریق خوب گوش دادن، تقویت مهارت شنوایی و بهره‌گیری از آن در نوشتن	آشنایی با سواد دیداری در خوب نوشتن، تقویت توجه به ویژگی‌های ظاهری	مطالعه کتاب همراه با درک و درون مایه آن و آشنایی با این موضوع که هر تصویر، نگاره نقاشی، نگارگری و... در واقع یک متن است.	آشنایی با سازمان‌دهی ذهنی برای نوشتن یک اثر، مروری بر محتوای پایه هفتم

پایه هشتم

درس هشتم	درس هفتم	درس ششم	درس پنجم	درس چهارم	درس سوم	درس دوم	درس اول
نوشته را ویرایش کنیم.	وسعت و عمق نوشته را بیشتر کنیم.	قالبی برای نوشتن برگزینیم.	نوشته را خوش آغاز کنیم، زیبا به پایان ببریم و نیکونام گذاری کنیم.	فضا و رنگ نوشته را تغییر دهیم.	نوع زبان نوشته را انتخاب کنیم.	واژه‌ها را بشناسیم، گزینش کنیم و به کار بگیریم.	با ذهنی نظام مند و پرورده بنویسیم.
تأکید بر پرهیز از ویرایش نوشته در مرحله آزاد نویسی و تأکید بر اهمیت ویرایش در مرحله پیراسته نویسی	ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعه کتاب، به منظور افزودن بر وسعت و عمق نوشته و بهره‌گیری از آیه، حدیث، سخنان حکیمانه، مثل ... در نوشتن	شناخت قالب‌های مناسب و مختلف نوشته مانند داستان، گزارش، زندگی‌نامه، سفرنامه، خاطره و نامه ...	آشنایی با روش‌های مناسب برای آغاز و پایان موفق یک نوشته	آشنایی با بافت زبانی و محتوایی نوشته‌های «طنز آمیز» و «غیر طنز»، آشنایی با شش شیوه و شگرد برای خلق فضای طنز در نوشته	آشنایی با بافت زبانی «نوشته‌های عادی» و «نوشته‌های ادبی»، شناخت ویژگی‌های زبان عادی و زبان ادبی	اهمیت گسترش واژگان و بهره‌گیری از ظرفیت‌های شبکه معنایی، ناسازی معنایی و تنوع فعل‌ها	مروری بر نقشه ذهنی و راه‌های پرورش ذهن

اینک پس از آشنایی مختصر با ساختار کتاب نگارش در دوره اول متوسطه، به معرفی ساختار کتاب نگارش دهم و یازدهم در دوره دوم متوسطه می‌پردازیم.

آشنایی با ساختار کتاب نگارش پایه دهم

برنامه آموزش مهارت نوشتن در دوره دوم متوسطه با کتاب نگارش دنبال می‌شود؛ به بیان دیگر دانش‌آموزان با گذراندن دوره اول متوسطه، سطوحی از مهارت را کسب کرده‌اند. کتاب نگارش پایه دهم شامل هشت درس است. در هر درس علاوه بر متن درس، تمرین‌های نوشتاری در چهار بخش با عنوان «کارگاه نوشتن»، «حکایت نگاری»، «مثل نویسی» و «شعرگردانی» سازماندهی شده است؛ بخش «هنجار نوشتار» نیز برای آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با زبان معیار آمده است. برای آشنایی با ساختار کتاب نگارش دهم نگاهی به فهرست مطالب کتاب خواهیم داشت که در نمایه زیر آمده است.



آشنایی با ساختار کتاب نگارش پایه یازدهم

کتاب نگارش پایه یازدهم شامل شش درس است. در هر درس علاوه بر متن درس، تمرین‌های نوشتاری در چهار بخش با عنوان «کارگاه نوشتن»، «حکایت نگاری»، «مثل نویسی» و «شعر گردانی» سازماندهی شده است. برای آشنایی با ساختار کتاب نگارش پایه یازدهم نگاهی به مطالب کتاب خواهیم داشت که در نمایه زیر آمده است.



آشنایی با ساختار کتاب نگارش پایه دوازدهم

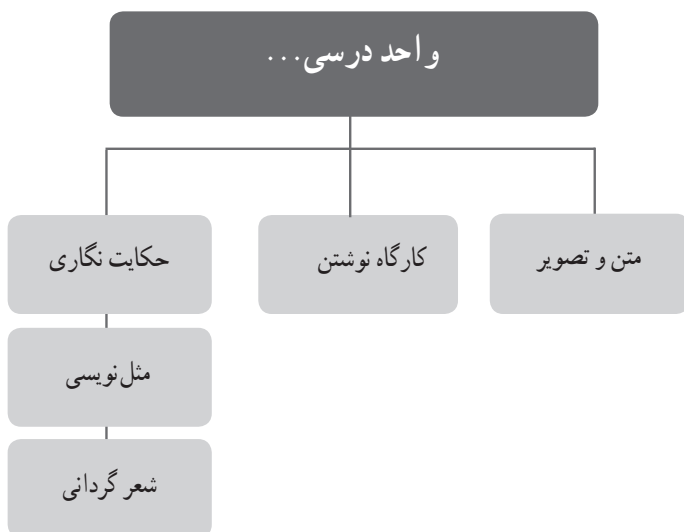
کتاب نگارش پایه دوازدهم شامل شش درس است. در هر درس علاوه بر متن درس، تمرین‌های نوشتاری در چهاربخش با عنوان «کارگاه نوشتن»، «حکایت‌نگاری»، «مثل‌نویسی» و «شعرگردانی» سازماندهی شده است. از آنجایی که این کتاب پل ارتباطی دبیرستان و دانشگاه است، لذا دروس آخر کتاب به آموزش مقاله‌نویسی پرداخته است تا دانش‌آموزان با نگارش علمی آشنا شوند. برای آشنایی با ساختار کتاب نگارش پایه دوازدهم نگاهی به مطالب کتاب خواهیم داشت که در نمایه زیر آمده است.



معرفی یک واحد درسی

برای آشنایی بیشتر با اجزای یک درس، در ادامه ابتدا نمایه ساختار درس ارائه می‌شود، سپس هر یک از عناصر درس به تفصیل معرفی می‌گردد.

نمایه ساختار یک واحد درسی کتاب نگارش پایه دوازدهم



معرفی عناصر درس

۱- متن درس

اولین بخش هر درس، محتوای آموزشی آن است که به صورت نظام مند، دانش آموزان را با ساختار و اجزای نوشته آشنا می‌کند و چگونه نوشتن را با روش‌های مختلف به آنها آموزش می‌دهد. توضیح بیشتر درباره اهداف و محتوای متن درس، در بخش دوم کتاب در بررسی درس‌ها ارائه می‌شود.

۲- کارگاه نوشتن

فعالیت‌های کارگاه نوشتن با نظمی علمی، منطقی و آموزشی به دنبال هم آمده‌اند. در این بخش سه فعالیت طراحی شده است. شماره یک با هدف تقویت توانایی تشخیص، شماره دو با هدف پرورش توانایی نوشتن و تولید دانش‌آموزان و شماره سه با هدف تقویت توانایی بررسی متن، تحلیل و نقدنویسی، طراحی شده است.

فعالیت اول: نخستین فعالیت نگارشی درحوزهٔ بازشناسی قرار می‌گیرد و پاسخ این بخش اغلب همگراست. (پاسخ‌ها تقریباً یکسان و مربوط به متن درس است و دانش‌آموزان با فهم مطالب درس پاسخ آن را خواهند داد.) این پرسش میزان تشخیص و توجه و دریافت دانش‌آموزان را نسبت به آموزه‌های متن درس، ارزشیابی خواهد کرد.

فعالیت دوم: فعالیت نگارشی دوم در حوزهٔ آفرینش قرار می‌گیرد و هدف از این بخش، پرورش توانایی نوشتن و تولید دانش‌آموزان است، این فعالیت واگراست. البته، سنجه، معیار و موضوع نوشتن در هر درس، بر بنیاد آموزه‌های همان درس استوار است. فعالیت نخست، برای تقویت بازشناسی و تشخیص و فعالیت دوم با هدف پرورش توانایی آفرینش، تولید نوشتن و انشای دانش‌آموزان طراحی شده است.

فعالیت سوم: فعالیت سوم در قلمرو داوری، نقد و تحلیل قرار می‌گیرد. در این تمرین دانش‌آموزان از هم می‌آموزند، به هم می‌آموزانند و به دلیل داشتن زبان مشترک و احساسات نزدیک، بهتر می‌توانند مفاهیم را به یکدیگر تفهیم و منتقل سازند. مبنای بررسی و نقد نوشته‌ها همان سنجه‌هایی است که در تمرین هر درس، ذکر شده است. در این فعالیت، دانش‌آموزان نخست یاد می‌گیرند که با دقت به خوانش نوشته‌های هم‌کلاسی خود گوش بدهند (تربیت سواد شنیداری و افزایش درک شنیداری)، سپس بر بنیاد حافظهٔ کوتاه مدت خود و البته یادداشت‌برداری، نقد و نظر خود را مکتوب می‌کنند.

اهداف کارگاه نوشتن، عبارت است از:

- ✓ پرورش تفکر انتقادی
- ✓ تقویت توانایی بازشناسی (تشخیص) متون
- ✓ پرورش توانایی آفرینش نوشتاری، نوشتن و تولید

- ✓ افزایش توانایی بررسی متن، تحلیل و نقدنویسی
- ✓ تقویت توانایی اظهار نظر درباره افکار و اندیشه‌های بیان شده در نوشته دیگران
- ✓ کسب مهارت در کاربرد صحیح قواعد دستوری برای درست سخن گفتن و درست نوشتن به زبان فارسی معیار
- ✓ پرورش توانایی نقد، تحلیل و کاربست هر یک از آموزه‌های درس در نوشته دیگران
- ✓ کسب مهارت در کاربرد صحیح کلمات در مناسبات اجتماعی و مکاتبات
- ✓ تقویت مهارت در کاربرد صحیح کلمات، ترکیبات و اصطلاحات هر پایه
- ✓ کسب مهارت و توانایی استفاده از زبان معیار
- ✓ کسب مهارت در بیان افکار و اندیشه‌ها به صورت نقد و ارزیابی آثار
- ✓ توانایی فرضیه‌سازی، استدلال و نتیجه‌گیری درباره محتوا و پیام متن

۳- حکایت نگاری

در حکایت‌نگاری، تأکید بر بازنویسی به زبان ساده و ساده‌نویسی است. بخش حکایت‌نگاری با هدف بارورسازی ذهن و زبان، آشنایی با متون و حکایات کهن، پرورش حافظه و تقویت توان خوب سخن گفتن و زیبا نوشتن در کتاب گنجانده شده است. بازنویسی یکی از روش‌های دست‌ورزی برای کسب مهارت‌های نوشتاری است. همچنین به عنوان پل ارتباطی، موجب حفظ و گسترش بن‌مایه‌های حکمت و فرهنگ می‌گردد. در حکایت‌نگاری باید مجالی ایجاد کرد تا دانش‌آموزان، آزادانه و با اندیشیدن و مشورت کردن در فضایی پر از نشاط و آرامش به نوشتن بپردازند.

اهداف حکایت‌نگاری عبارت است از:

- ✓ گسترش نوشته از راه ساده‌نویسی
- ✓ تقویت سواد ادراکی دانش‌آموزان و درک و فهم مناسب متون کهن
- ✓ تقویت شناخت ساختار زبان فارسی معیار و به‌کارگیری صحیح آن در حکایت‌نگاری به زبان ساده
- ✓ ایجاد فرصت برای ساده‌نویسی از طریق حکایت‌ها
- ✓ کسب مهارت در نوشتن از طریق دست‌ورزی در بازنویسی حکایت‌ها
- ✓ آشنایی با مضامین حکایات کهن فارسی

حکایت نگاری

درس سوم

اعرابی‌ای را دیدم در حلقهٔ جوهریان بصره که حکایت همی کرد که وقتی در بیابان راه گم کرده بودم و از زاد معنی با من چیزی نبود و دل بر هلاک نهاده که ناگاه کیسه‌ای یافتم پر مروارید. هرگز آن ذوق و شادی فراموش نکنم که پنداشتم گندم بریان است و باز آن تلخی و نومیدی که بدانستم که مروارید است.

در بیابان خشک و ریگ روان تشنه‌را در دهان چه‌دُر، چه‌صدف

مرد بی توشه کاو فتاد ز پای بر کمر بند او چه زر چه خزف

گلستان سعدی

درس ششم

سوداگری بار آبگینه داشت. یکی از باجگیران عنان بارگیرش بگرفت و بر آن بار آبگینه چوب دست خویش محکم فروکوفت و گفت: «ای رفیق، چه در بار داری؟» گفت: «اگر چوب زنی دیگر هیچ!»

پرشان قآنی

۴- مثل نویسی

در مثل نویسی، بازآفرینی و گسترش دادن و افزودن بر شاخ و برگ اصل نوشته، مورد تأکید است و هدف از این بخش، بهره‌گیری از تخیل، فضاسازی و تولید مضمونی نو بر پایه ضرب‌المثل‌ها است. ضرب‌المثل‌ها در افزایش توان سخن‌وری و قدرت نویسندگی، کارمایه و نیروی شگرفی دارند. در ساخت برونی و ظاهر، کوتاه نوشته و عبارتی بیش نیستند اما سرشار از معنا هستند و جهانی در پس خود دارند. به دلیل همین دو ویژگی، بهره‌گیری از ضرب‌المثل‌ها را شگردی بسیار کارا و اثربخش در پویاسازی ذهن و زبان می‌دانیم.

ریشه تاریخی و داستانی برخی از ضرب‌المثل‌ها در دسترس است، اما هدف از این بخش، پژوهش درباره ریشه تاریخی ضرب‌المثل‌ها نیست بلکه هدف این است که هر دانش‌آموز از دریچه چشم خود به موضوع نگاه کند و به بازآفرینی مثل و بازسازی واقعه، فضا و رویداد آن پردازد.

اهداف مثل نویسی عبارت است از :

- ✓ گسترش نوشته از راه بازآفرینی
- ✓ آشنایی با نمونه‌هایی از ضرب‌المثل‌ها و آموزه‌های حکمی آنها
- ✓ بهره‌گیری از ظرفیت معنایی و تصویری مثل‌ها، برای بهتر نوشتن
- ✓ کسب مهارت در برقراری ارتباط صحیح بین متون ادبی و موضوعات اجتماعی و سبک زندگی
- ✓ کسب مهارت در نوشتن از طریق به کارگیری قدرت بازآفرینی مثل‌ها
- ✓ تقویت ذهنی و زبانی از طریق مثل‌ها

مثل نویسی (باز آفرینی مثل)

درس اوّل

- از دل برود هر آن که از دیده برفت.
- باز فیلش یاد هندوستان کرد.
- به پایان آمد این دفتر، حکایت همچنان باقی.

درس پنجم

- آفتاب پشت ابر نمی ماند.
- عاقل نکند تکیه به دیوار شکسته.
- عالم شدن چه آسان، آدم شدن چه مشکل!

۵- شعرگردانی

شعرگردانی، یعنی درک گسترده‌گی ظرفیت‌های شعر و پیوند آن با نوشتن. لازمه خوب نوشتن در این بخش، دقت در ویژگی‌های زبان شعر و درک زیبایی اشعار است. در این بخش برداشت دانش‌آموز از محتوای شعر مبنای تراوش ذهن او در نگارش می‌گردد و فرصتی برای ابراز خلاقیت ایجاد می‌شود.

اهداف شعرگردانی عبارت است از:

- ✓ فراهم نمودن فرصت تفکر
- ✓ شکل‌گیری نظام ذهنی منطقی زبان نوشتار (تثبیت در ذهن نویسنده متن)
- ✓ توانایی درک گسترده‌گی ظرفیت‌های شعر
- ✓ توانایی درک زیبایی اشعار
- ✓ شناخت دقیق ویژگی‌های زبان شعر
- ✓ پرورش توانایی نوشتن و رشد خلاقیت ذهن
- ✓ کمک به درک بهتر متن
- ✓ برقراری ارتباط ساده‌تر با محتوا (متن)
- ✓ فراهم کردن فرصت برای دست‌ورزی بیشتر فراگیران در قلمرو نوشتن

شعرگردانی

درس دوم

عشق، شوری در نهاد ما نهاد	جان ما را در کف سودا نهاد
گفت و گویی در زبان ما فکند	جست و جویی در درون ما نهاد
دم به دم در هر لباسی رخ نمود	لحظه لحظه، جای دیگر پا نهاد

فخرالدین عراقی

درس چهارم

ای صبا، نکهتی از خاک ره یار بیار	بیر اندوه دل و مژده دلدار بیار
نکته ای روح فزا از دهن یار بگو	نامه ای خوش خبر از عالم اسرار بیار
تا معطر کنم از لطف نسیم تو مشام	شمه ای از نفحات نفس یار بیار

حافظ

روش های یاددهی – یادگیری

یکی از نکات مهم در این برنامه روش تدریس معلم است. اهمیت این مطلب در این است که زمینه نوشتن، تفکر است و روش های تدریس فعال و اکتشافی می تواند دانش آموزان را به چالش ذهنی بکشد و آنها را به تفکر وادارد. روش تدریس پیشنهادی دروس در فصل دوم کتاب برای هر درس به تفصیل ارائه شده است؛ دبیران محترم می توانند متناسب با موضوع درس، فضای کلاس و دانش آموزان خود، از این روش ها استفاده کنند. توجه داشته باشید که روش ها انعطاف کافی در کاربرد دارند و شما می توانید مراحل آن را با توجه به موضوع تدریس متناسب سازی کنید. روش هایی که در نمایه زیر آمده است به طور کامل در فصل دوم در درس مورد نظر، ارائه شده است.

نمایه روش‌های تدریس پیشنهادی پایه دوازدهم			
درس اول	پیش‌سازمان دهنده و همیاری گروهی	قضایوت عملکرد	
درس دوم	ساخت‌گرایی	بدیعه‌پردازی	کاج
درس سوم	پیش‌سازمان دهنده و ساخت‌گرایی	خوشه‌سازی	اسکمپر
درس چهارم	بارش فکری	شش کلاه تفکر	
درس پنجم	اعضای گروه	پژوهش‌آموزی	
درس ششم	نقشه مفهومی	بحث گروهی	

ارزشیابی

ارزشیابی این برنامه از حساسیت خاصی برخوردار است و دلیل آن رویکرد برنامه است. از آنجایی که رویکرد این برنامه مهارت‌آموزی است، میزان کسب مهارت نوشتن، مورد توجه و سنجش قرار می‌گیرد؛ بنابراین در این سنجش به هیچ وجه از پرسش‌های دانشی استفاده نمی‌شود.

برای ارزشیابی مستمر مهارت نوشتن، پیشنهاد می‌شود دبیران محترم برای هر دانش‌آموز، پوشه کار درست کنند و میزان مهارت نوشتن او را با کارهای قبلی خودش مقایسه نمایند. به بیان دیگر اولین نمونه نوشته دانش‌آموز داخل پوشه قرار گیرد، پس از دو ماه نمونه دیگر و به همین ترتیب ادامه می‌یابد؛ به این ترتیب فرایند مهارت‌آموزی هر دانش‌آموز رصد می‌شود و میزان پیشرفت او مورد توجه قرار می‌گیرد.

در آزمون‌های کلاسی و پایانی با الگوبرداری از سه فعالیت کارگاه نوشتن می‌توانید سؤال طرح کنید. به بیان دیگر آزمون شامل سه نوع سؤال تشخیصی، تولیدی و تحلیلی باشد.

سؤال تشخیصی: سؤال‌هایی مانند، سؤال اول کارگاه نوشتن برای این بخش مورد نظر است، که با هدف بازشناسی ارائه می‌شود.

سؤال تولیدی: در این بخش، موضوعی در اختیار دانش‌آموز قرار می‌گیرد تا برای آن متن بنویسد. بخش دیگر سؤال‌های تولیدی از حکایت‌نگاری، مثل نویسی و شعرگردانی خواهد بود. در این بخش می‌توان یکی از موارد (مثلاً حکایت‌نگاری) را انتخاب کرده و طراحی سؤال، مانند الگوی کتاب نگارش انجام شود.

سؤال تحلیلی: نوشته‌ای به دانش‌آموزان داده می‌شود تا با توجه به معیارهایی که در سؤال مشخص شده است، متن را تحلیل کنند. به عنوان نمونه معیارها می‌توانند به شکل زیر باشند:

■ رعایت ساختار نامه

■ رعایت تسلسل و پیوستگی مطالب

■ استفاده بجا و به اندازه از آرایه‌ها

ذکر دو نکته بسیار اهمیت دارد:

۱ ارزشیابی آزمون‌ها به طور دقیق با سنجه‌های جدول ارزشیابی انجام شود.

۲ متن‌ها و موضوعاتی که در آزمون طرح می‌شود، عیناً از متن‌ها و موضوعات کتاب نباشد؛

فراموش نکنیم که مهارت را می‌سنجیم نه دانش را.